

УДК 342.532:327(477)

Публікація: 31.03.2026

doi.org/10.30970/jcl.1.2026.6

Марта Хміль

Аспірантка кафедри конституційного права,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, Україна

ORCID ID: 0009-0000-4918-4603

E-mail: marta.khmil.ayurd@lnu.edu.ua

Подано до друку: 27.12.2025

Рецензія 1: 24.02.2026

Рецензія 2: 16.02.2026

Затверджено до друку: 12.03.2026

ГЕНЕЗА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

GENESIS OF THE FOREIGN POLICY FUNCTION OF THE VERKHOVNA RADA OF UKRAINE

Marta Khmil

Postgraduate Student of the Department of Constitutional Law,
Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine

Abstract | The article presents a comprehensive study of the history of the formation and development of the foreign policy function of the Verkhovna Rada of Ukraine as one of the key areas of parliamentary activity. The author provides a step-by-step analysis of the transformation of the parliament's legal status in the field of foreign policy - from the Soviet period to the modern stage of European and Euro-Atlantic integration. It is emphasized that before the proclamation of Ukraine's state sovereignty, the legislative body was in fact unable to exercise any foreign policy powers: de facto they were absent, and de jure they began to take shape only in the constitutional acts of the late 1970s. Special attention is paid to the 1990 Declaration of State Sovereignty of Ukraine, which became the first document to lay the foundations for the state's independent foreign policy. It was precisely after its adoption that the Verkhovna Rada of Ukraine effectively assumed the leading role in implementing the foreign policy function, since the institution of the presidency had not yet been formed. Furthermore, the paper examines the provisions of the 1991 Concept of the New Constitution and the 1992 Draft Constitution, which for the first time systematically outlined the parliament's powers in the foreign policy sphere. It is established that an important stage in the development of the normative framework for this function was the adoption of the 1993 Resolution "On the Main Directions of Ukraine's Foreign Policy," which defined the basic principles of the state's international activity and remained

in force until 2010. The author also analyzes the role of the 1995 Constitutional Agreement, which temporarily regulated the separation of powers between the President and the Verkhovna Rada, particularly regarding the ratification and oversight of international treaties. The significance of the 1996 Constitution of Ukraine is revealed, as it was the first to enshrine the foreign policy activity of the Verkhovna Rada and to define a set of parliamentary powers in the sphere of international relations. The study demonstrates in detail how the role of the parliament in determining the foundations of foreign policy has changed, especially after the adoption of the 2010 Law of Ukraine "On the Principles of Domestic and Foreign Policy," the 2014 amendments concerning the abandonment of the non-alignment policy, and the ratification of the EU-Ukraine Association Agreement. Particular emphasis is placed on the 2019 constitutional amendments that established Ukraine's strategic course toward EU and NATO membership and expanded the corresponding functions of the Verkhovna Rada. It is emphasized that the legal framework governing the implementation of the parliament's foreign policy function has been characterized by a lack of systematization, periodic instability, and significant political influence. At the same time, the evolution of this institution demonstrates its enduring importance within the system of checks and balances, as well as the key role of the Verkhovna Rada of Ukraine in shaping the country's international course and strengthening Ukraine's position on the global stage.

Keywords: constitution, parliament, Verkhovna Rada of Ukraine, foreign policy, foreign policy function, powers.

Анотація | Стаття присвячена комплексному дослідженню історії становлення та розвитку зовнішньополітичної функції Верховної Ради України як одного з ключових напрямів діяльності парламенту. Авторка здійснює поетапний аналіз трансформації правового статусу парламенту у сфері зовнішньої політики - від советського періоду до сучасного етапу європейської та євроатлантичної інтеграції. Підкреслюється, що до проголошення державного суверенітету України законодавчий орган фактично не міг реалізовувати будь-які зовнішньополітичні повноваження: де-факто вони були відсутні, а де-юре почали формалізуватися лише у конституційних актах кінця 1970-х років. Особливу увагу приділено аналізу Декларації про державний суверенітет України 1990 року, яка стала першим документом, що заклав основи самостійної зовнішньої політики держави. Саме після її ухвалення Верховна Рада України фактично взяла на себе провідну роль у здійсненні зовнішньополітичної функції, адже інститут президентства ще не був сформований. Розглядаються також положення Концепції нової Конституції 1991 року та проекту Конституції 1992 року, в яких уперше було системно окреслено повноваження парламенту у зовнішньополітичній сфері. Встановлено, що важливим етапом розвитку нормативного забезпечення досліджуваної функції стало ухвалення Постанови «Про Основні напрями зовнішньої політики України» 1993 року, яка визначила базові принципи міжнародної діяльності держави й залишалася чинною до 2010 року. Аналізується роль Конституційного договору 1995 року, що тимчасово врегулював поділ повноважень між Президентом та Верховною Радою, зокрема в частині ратифікації та контролю за міжнародними договорами. Розкривається значення Конституції України 1996 року, яка вперше закріпила зовнішньополітичну діяльність Верховної Ради України і визначила низку повноважень парламенту у сфері міжнародних відносин. Авторка детально показує, як змінювалася роль парламенту у визначенні засад зовнішньої політики, особливо після ухвалення Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» 2010 року, внесення змін 2014 року щодо відмови від політики позаблоковості та ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС. Окремий акцент зроблено на конституційних змінах 2019 року, що закріпили стратегічний курс України на вступ до ЄС і НАТО та розширили відповідні функції Верховної Ради України. Підкреслено, що правове забезпечення реалізації зовнішньополітичної функції парламенту характеризувалося відсутністю системності, періодичною нестабільністю та значним впливом політичних чинників. Разом з тим еволюція цього інституту свідчить про його незмінну важливість у системі стримувань і противаг, а також про ключову роль Верховної Ради України у формуванні міжнародного курсу держави та зміцненні позицій України на світовій арені.

Ключові слова: конституція, парламент, Верховна Рада України, зовнішня політика, зовнішньополітична функція, повноваження.

Постановка проблеми. Дослідження зовнішньополітичної функції Верховної Ради України є надзвичайно актуальним у сучасних умовах розвитку української державності та міжнародних відносин. Формування зовнішньополітичних повноважень парламенту невіддільно пов'язане з історією державотворення України, зокрема з процесами набуття нею суверенітету та незалежності.

Стан опрацювання проблематики в літературі. Дослідженням функцій парламентів, зокрема й зовнішньополітичної, займалися та продовжують займатися: Барабаш Ю. Г., Белов Д. М., Бориславська О. М., Жалімас Д., Ковальчук В. Б., Назаренко Я. М., Майданник О. В., Омельченко Н. Л., Романюк П. В., Сироїд О. І., Словська І. Є., Совгіря О. В., Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л., Шаповал В. М. та інші.

Виклад основного матеріалу. Аналіз генези зовнішньополітичної функції Верховної Ради України історично доцільно розпочинати з періоду перебування України у складі Радянського Союзу. Ані в актах доби Гетьманщини, зокрема в «Пактах і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького...» Пилипа Орлика¹, ані в документах та конституціях часів визвольних змагань 1917-1920 рр.² не виявлено положень про зовнішню політику представницьких органів влади.

У часи панування радянської системи влади рад говорити про зовнішньополітичну функцію парламенту де-факто неможливо, адже вся влада в республіках колишнього СРСР - законодавча, виконавча чи судова - повністю контролювалася органами державної безпеки та структурами комуністичної партії безпосередньо з Москви.

Своєю чергою, де-юре закріплення окремих повноважень на рівні квазіконституційних актів відбулося наприкінці 70-х років ХХ століття. Конституції УРСР 1919, 1929 та 1937 рр.³ не містили жодних положень про зовнішню політику парламенту. Вперше такі норми з'являються у Конституції УРСР 1937 р. (у редакції від 1977 р.), а пізніше дублюються у Конституції УРСР 1978 р. Так, наприклад, у Конституції УРСР 1978 р. повноваження щодо зовнішньої політики надавалися Президії Верховної Ради УРСР як «...постійно діючому органу Верховної Ради УРСР, що є підзвітним їй у всій діяльності і здійснює в межах цієї Конституції функції найвищого органу державної влади УРСР у період між її сесіями»⁴. До основних повноважень Президії Верховної Ради УРСР належали, зокрема, «ратифікація і денонсація міжнародних договорів УРСР, призначення і відкликання дипломатичних представників УРСР в іноземних державах і при міжнародних організаціях, а також прийняття вірчих і відкличних грамот акредитованих при ній дипломатичних представників іноземних держав»⁵.

У цьому контексті варто зауважити: оскільки інституту глави держави в УРСР не існувало, Президія Верховної Ради УРСР фактично виконувала роль і постійно діючого органу при парламенті, і роль умовного «колективного глави держави». Також підкреслимо, що фактично Президія була позбавлена самостійності у прийнятті рішень, а всі ключові питання узгоджувалися з керівним центром.

16 липня 1990 року Верховна Рада УРСР прийняла один із найважливіших документів у новітній історії нашої держави - Декларацію про державний суверенітет України. Згідно з положеннями Декларації, «державний суверенітет України - це верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах»⁶.

Окрім засадничих питань визначення державного суверенітету, самовизначення української нації, народовладдя, державної влади, територіального верховенства, економічної самостійності та культурного розвитку, окремий розділ документа був присвячений міжнародним відносинам.

¹ Орлик Пилип. Конституція, маніфести та літературна спадщина: Вибр. твори. К.: МАУП, 2006. 736 с.

² Конституції та конституційні акти України. Історія і сучасність. 3-є вид. (До 15-річчя Конституції України і 20-ї річниці незалежності України). Упорядники І. О. Кресіна, О. В. Батанов. Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. - К.: Видавництво «Юридична думка», 2011. С. 26-65.

³ Ibid. С. 66-120.

⁴ Конституція (Основний Закон) Української Соціалістичної Радянської Республіки прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 р. К.: Політвидав України, 1982. 47 с.

⁵ Ibid.

⁶ Декларація про державний суверенітет: Декларація, Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>

Відповідно до зазначеного розділу, «Українська РСР як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в обсязі, необхідному для ефективного забезпечення національних інтересів Республіки у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, науковій, технічній, культурній і спортивній сферах»⁷.

Крім того, зазначалося, що «Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах, ...визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права. Відносини Української РСР з іншими радянськими республіками будуються на основі договорів, укладених на принципах рівноправності, взаємоповаги і невтручання у внутрішні справи»⁸.

Аналізуючи положення Декларації про державний суверенітет 1990 року, варто наголосити, що в новітній історії України саме цей документ заклав основи незалежної зовнішньополітичної діяльності. Своєю чергою, на той час Верховна Рада УРСР перебрала на себе виконання зовнішньополітичної функції держави, оскільки інститут президентства в Україні було засновано майже через рік після прийняття Декларації - 5 липня 1991 року^{9,10}.

Також у цьому часовому проміжку варто згадати положення Концепції нової Конституції України, схваленої Верховною Радою Української РСР 19 червня 1991 року¹¹. Відповідно до її положень, однією з функцій майбутньої законодавчої влади мала стати ратифікація міжнародних договорів.

Не можна оминати увагою і положення проекту нової Конституції України 1992 року, який було винесено на всенародне обговорення¹². У цьому проекті структура парламенту розглядалася у двох варіантах: двопалатні Національні Збори (Рада депутатів і Рада послів) та однопалатні Національні Збори.

У варіанті однопалатних Національних Зборів зовнішньополітична функція мала реалізовуватися через такі повноваження: «надання згоди на укладення міжнародних договорів про державні союзи, економічні і військово-політичні об'єднання та міжнародні організації, державні кордони, а також угод, які стосуються конституційних прав і свобод громадян, громадянства чи потребують фінансових витрат держави; ратифікація, денонсація, призупинення і анулювання дії міжнародних договорів; надання попередньої згоди на укладання міжнародних договорів України, які стосуються прав і свобод людини, громадянства або вимагають фінансових витрат держави; договорів про державні союзи і військово-політичні об'єднання, міжнародні організації та державні кордони; заслуховування доповідей Президента про зовнішнє становище України; надання згоди на призначення і звільнення Президентом України Міністра закордонних справ України, глав дипломатичних представництв України в інших державах та глав представництв України при міжнародних організаціях»¹³. Як бачимо, не всі запропоновані у проекті 1992 року повноваження щодо реалізації зовнішньополітичної функції парламенту були закріплені в Конституції України 1996 року.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 р. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1991. № 33. Ст. 445. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1293-12>.

¹⁰ Про вибори Президента Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 р. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1991. № 33. Ст. 448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1299-12>.

¹¹ Про Концепцію нової Конституції України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 19 червня 1991 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 35. Ст. 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-12>.

¹² Про проект нової Конституції України: Постанова Верховної Ради України від 1 липня 1992 р. № 2525-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 37. Ст. 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2525-12>.

¹³ Ibid.

Перехідний етап становлення держави, відсутність нової Конституції (на той час формально продовжувала діяти Конституція УРСР 1978 року) та належного законодавчого регулювання спонукали Верховну Раду України 2 липня 1993 року прийняти Постанову «Про Основні напрями зовнішньої політики України»¹⁴.

Згідно з цією Постановою, Україна як держава: «...1) здійснює відкриту зовнішню політику і прагне до співробітництва з усіма зацікавленими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав чи груп держав; 2) розбудовує свої двосторонні та багатосторонні відносини з іншими державами та міжнародними організаціями на основі принципів добровільності, взаємоповаги, рівноправності, взаємовигоди, невтручання у внутрішні справи; 3) не є ворогом жодної держави; 4) засуджує війну як знаряддя національної політики, дотримується принципу незастосування сили та загрози силою і прагне до вирішення будь-яких міжнародних спорів виключно мирними засобами; 5) не висуває територіальних претензій до сусідніх держав і не визнає жодних територіальних претензій до себе; 6) неухильно дотримується міжнародних стандартів прав людини, забезпечує права національних меншин, які проживають на її території, і вживає належних заходів до збереження національної самобутності зарубіжних українців згідно з нормами міжнародного права; 7) виходить із того, що в сучасних умовах додержання прав людини не є лише внутрішньою справою окремих держав; 8) дотримується принципу неподільності міжнародного миру і міжнародної безпеки і вважає, що загроза національній безпеці будь-якої держави становить загрозу загальній безпеці і миру в усьому світі; у своїй зовнішній політиці обстоює підхід «безпека для себе - через безпеку для всіх»; 9) керується принципом примату права в зовнішній політиці, визнаючи пріоритет загальнозвизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права; 10) беззастережно дотримується принципу сумлінного виконання всіх своїх міжнародних зобов'язань і вважає належним чином ратифіковані договори частиною свого внутрішнього права; 11) у своїй зовнішній політиці спирається на фундаментальні загальнолюдські цінності і засуджує практику подвійних стандартів у міждержавних стосунках; 12) виступає проти присутності збройних сил інших держав на українській території, а також проти розміщення іноземних військ на територіях інших держав без їхньої чітко висловленої згоди, крім випадків застосування міжнародних санкцій відповідно до Статуту ООН; 13) відповідно до міжнародного права здійснює неозброєні примусові санкційні заходи у випадках міжнародних правопорушень, які завдають їй шкоди; 14) застосовує свої Збройні Сили у випадках актів збройної агресії проти неї та будь-яких інших збройних зазіхань на свою територіальну цілісність та недоторканність державних кордонів або на виконання своїх міжнародних зобов'язань; 15) вважає себе, нарівні з усіма іншими колишніми радянськими республіками, правонаступницею Союзу РСР і не визнає будь-яких переваг і винятків із цього принципу для жодної з держав- правонаступниць без належним чином оформленої згоди всіх цих держав»¹⁵.

Варто додати, що згадана Постанова формально-юридично залишалася чинною в частині, що не суперечила Конституції України, аж до прийняття Верховною Радою України 1 липня 2010 року Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики»¹⁶.

У ланцюгу нормативного забезпечення зовнішньополітичної функції Верховної Ради України заслуговує на увагу також Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України 1995 року¹⁷. Сам договір був підтриманий 240 народними депутатами на пленарному засіданні 7 червня, а наступного дня - 8 червня 1995 року - після урочистого підписання Президентом України, Головою Верховної Ради України та народними депутатами, які виявили таке бажання, документ набрав чинності¹⁸.

¹⁴ Про Основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 37. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI (зі змінами). Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

¹⁷ Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 18. Ст. 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1к/95-вр>

¹⁸ Шаповал В. М., Корнєєв А. В. Історія Основного Закону (конституційний процес в Україні у 1990-1996 роках. Харків: Фолю, 2011. С. 60.

Щодо зовнішньої політики, то в тексті Конституційного договору ці питання переважно належали до компетенції Президента України, який визначався як глава держави і глава виконавчої влади. Водночас Верховна Рада України у сфері зовнішньої політики наділялася повноваженнями щодо: «...ратифікації, денонсації міжнародних договорів України чи оголошення про їх укладення або приєднання України до них; здійснення контролю за наданням Україною позик, економічної та іншої допомоги іноземним державам, а також за укладенням угод про державні позики і кредити та за використанням позик і кредитів, одержуваних Україною від іноземних держав»¹⁹. Крім того, згідно з положеннями статті 18 Конституційного договору, засади зовнішньої політики визначалися виключно законами України.

28 червня 1996 року Верховна Рада України від імені Українського народу прийняла Конституцію України. Погоджуємося з позицією В. С. Кобрини, що ухвалення Основного Закону України «...стало історичною віхою в процесі українського державотворення»²⁰. На конституційному рівні закріплено фундаментальні принципи та цінності, зокрема: статус України як незалежної, демократичної, правової держави, визнання гідності людини найвищою цінністю, розподіл влади, народовладдя, верховенство права та низку інших²¹.

Крім того, зовнішню політику визначено серед засад конституційного ладу; у статті 18 Конституції України закріплено, що «Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визначеними принципами і нормами міжнародного права»²².

У тексті Конституції України 1996 року також закладено зовнішньополітичну функцію Верховної Ради України. Вона, зокрема, реалізується через такі повноваження парламенту: надання у встановлений законом строк згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та їх денонсацію; схвалення рішень про надання військової допомоги іншим державам, направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав чи допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України; законодавче визначення засад зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи, основ національної безпеки, організації Збройних Сил України, правового режиму воєнного і надзвичайного стану, що встановлюються виключно законами України. Також до компетенції парламенту належить заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України, затвердження рішень про надання державою позик і економічної допомоги іноземним країнам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, та здійснення контролю за їх використанням²³.

Перші зміни до Конституції України у 2004 році також посилили зовнішньополітичну функцію Верховної Ради України, оскільки парламент, відповідно до пункту 12 статті 85 Конституції України, отримав повноваження призначати за поданням Президента України Міністра закордонних справ України та звільняти його з посади²⁴.

У липні 2010 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»²⁵, метою якого було визначення стратегічних векторів розвитку держави. У цьому законі вперше зафіксовано, що «визначення та реалізація засад внутрішньої і зовнішньої

¹⁹ Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 18. Ст. 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1к/95-вр>

²⁰ Кобрин В. С. Глава уряду в новітній конституційній практиці української держави: еволюція правового регулювання. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2013. № 1(7). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13kvsepr.pdf>

²¹ Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 2. Ст. 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>

²⁵ Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI (перша редакція). Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17/ed20100701>

політики здійснюються на основі тісної взаємодії та координації зусиль Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади у цьому напрямі»²⁶.

Також у відповідному нормативно-правовому акті зазначено, що Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні діє «шляхом визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, внесення у разі потреби змін до цього Закону, законодавчого регулювання відносин, спрямованого на впровадження засад внутрішньої та зовнішньої політики у відповідних сферах, здійснення кадрової політики в межах, визначених Конституцією України, здійснення парламентського контролю»²⁷. Варто зауважити, що за змістом ці норми залишаються чинними і в поточній редакції Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики»²⁸.

Водночас у першій редакції закону було передбачено положення про нейтральний статус України. У статті 11 зазначалося: «Україна як європейська позаблокова держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур»²⁹.

Курс на нейтральність у зовнішній політиці, обраний режимом свавільного Президента України В. Ф. Януковича, не дістав підтримки ні серед громадян України, ні з боку опозиції чи громадянського суспільства.

Як влучно зауважує О. І. Сироїд, «склад Верховної Ради України VII скликання дозволяв президенту Віктору Януковичу безперешкодно і свавільно концентрувати владу у своїх руках, змінювати Конституцію, обмежувати права і свободи, змінювати зовнішньополітичні пріоритети. Накопичення таких свавільних рішень і обмежень призвело до повстання, сьогодні відомого як Революція Гідності»³⁰.

Як наслідок, після Революції Гідності Верховна Рада України у 2014 році ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості»³¹. Цим законом внесено зміни щодо стратегічного курсу держави, зокрема зазначено, що «Україна як європейська держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне рівноправного взаємовигідного співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, виходячи насамперед з необхідності гарантування безпеки, суверенітету та захисту територіальної цілісності України»³².

Зазначеним змінам передувала також процедура ратифікації Верховною Радою України «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»³³, у вступній частині якої, серед іншого, зазначається, що Європейський Союз «...визнає, що Україна як європейська країна поділяє спільну історію й спільні цінності з державами-членами Європейського Союзу (ЄС) і налаштована підтримувати ці цінності; відзначає важливість, яку надає Україна своїй європейській ідентичності; бере до уваги міцну суспільну підтримку в Україні європейського вибору країни; підтверджує, що Європейський Союз визнає європейські прагнення України і вітає її європейський вибір, у тому числі її зобов'язання розбудовувати розвинуту й сталу демократію та ринкову еконо-

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Сироїд О. І. Контрольна функція парламенту: щоб країна була заможною і в безпеці. Київ: Друк двір Олега Федорова, 2021. С. 51.

³¹ Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості: Закон України від 23 грудня 2014 року № 35-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 4. Ст. 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19>

³² Ibid.

³³ Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>

міку; визнає, що спільні цінності, на яких побудований Європейський Союз, а саме: демократія, повага до прав людини і основоположних свобод та верховенство права, також є ключовими елементами цієї Угоди...»³⁴.

Ще значущою у практичній реалізації зовнішньополітична функція Верховної Ради України стала після внесення змін до Конституції України у 2019 році щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Ці зміни насамперед вносилися до преамбули Конституції України, яку після слів «громадянської злагоди на землі України» було доповнено словами «та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України»³⁵.

Крім того, на Верховну Раду України покладено повноваження не лише щодо визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, а й стосовно «...реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору»³⁶.

Висновки. З вищезазначеного можна зробити висновок, що правове забезпечення реалізації Верховною Радою України зовнішньополітичної функції:

1. не вирізнялося послідовністю та системністю, особливо в період президентства Л. Кучми та В. Януковича;
2. протягом тривалого часу базувалося на підзаконних нормативно-правових актах за відсутності Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» (відповідний закон було ухвалено лише у 2010 році);
3. характеризувалося законодавчою нестабільністю, особливо до 2019 року (наявність кількох редакцій та періодичне внесення змін і доповнень до профільного закону).

Водночас слід констатувати, що проведений аналіз історії становлення зовнішньополітичної функції Верховної Ради України ще раз підтверджує, з одного боку, важливість цього напряму діяльності парламенту для системи розподілу влади (зокрема для стримування повноважень Президента України), а з іншого - необхідність його реалізації для посилення позицій України у зовнішніх зносинах.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Кобрин В. С. Глава уряду в новітній конституційній практиці української держави: еволюція правового регулювання. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2013. № 1(7). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13kvsepr.pdf>
2. Конституції та конституційні акти України. Історія і сучасність. 3-є вид. (До 15-річчя Конституції України і 20-ї річниці незалежності України). Упорядники І. О. Кресіна, О. В. Батанов. Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. К.: Видавництво «Юридична думка», 2011. 328 с.
3. Орлик Пилип. Конституція, маніфести та літературна спадщина: Вибр. твори. К.: МАУП, 2006. 736 с.
4. Сироїд О. І. Контрольна функція парламенту: щоб країна була заможною і в безпеці. Київ: Друк. двір Олега Федорова, 2021. 85 с.
5. Шаповал В. М., Корнєєв А. В. Історія Основного Закону (конституційний процес в Україні у 1990-1996 роках. Харків: Фолю, 2011. 111 с.

³⁴ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

³⁵ Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 9. Ст. 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n7>

³⁶ Ibid.

Перелік юридичних документів:

6. Декларація про державний суверенітет: Декларація, Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
7. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 18. Ст. 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1к/95-вр>
8. Конституція (Основний Закон) Української Соціалістичної Радянської Республіки прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 р. К.: Політвидав України, 1982. 47 с.
9. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
10. Про Концепцію нової Конституції України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 19 червня 1991 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 35. Ст. 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-12>
11. Про Основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 37. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>
12. Про Президента Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 р. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1991. № 33. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1295-12>
13. Про вибори Президента Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 р. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1991. № 33. Ст. 448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1299-12>
14. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 9. Ст. 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n7>
15. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 2. Ст. 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>
16. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості: Закон України від 23 грудня 2014 року № 35-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 4. Ст. 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19>
17. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI (зі змінами). Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
18. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI (перша редакція). Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17/ed20100701>
19. Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 р. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1991. № 33. Ст. 445. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1293-12>
20. Про проект нової Конституції України: Постанова Верховної Ради України від 1 липня 1992 р. № 2525-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 37. Ст. 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2525-12>
21. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>
22. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

References**Bibliography:**

1. Kobryn V. S. Hlava uriadu v novitnii konstytutsiinii praktytsi ukrainskoi derzhavy: evoliutsiia pravovoho rehuliuвання. Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Pravo». 2013. № 1(7). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13kvsepr.pdf>
2. Konstytutsii ta konstytutsiini akty Ukrainy. Istoriia i suchasnist. 3-ye vyd. (Do 15-richchia Konstytutsii Ukrainy i 20-yi richnytsi nezalezhnosti Ukrainy). Uporiadnyky I. O. Kresina, O. V. Batanov. Vidp. red. YU. S. Shemshuchenko. K.: Vydavnytstvo «Yurydychna dumka», 2011. 328 s.

3. Orlyk Pylyp. Konstytutsiia, manifesty ta literaturna spadshchyna: Vybr. tvory. K.: MAUP, 2006. 736 s.
4. Shapoval V. M., Kornieiev A. V. Istoriia Osnovnoho Zakonu (konstytutsiinyi protses v Ukraini u 1990-1996 rokakh. Kharkiv: Folio, 2011. 111 s.
5. Syroid O. I. Kontrolna funktsiia parlamentu: shchob kraina bula zamozhnoiu i v bezpetsi. Kyiv: Druk. dvir Oleha Fedorova, 2021. 85 s.

List of legal documents:

6. Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet: Deklaratsiia, Pryiniata Verkhovnoiu Radoiu Ukrainiskoi RSR 16 lypnia 1990 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR. 1990. № 31. St. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
7. Konstytutsiia (Osnovnyi Zakon) Ukrainiskoi Sotsialistychnoi Radianskoi Respubliky pryiniata na pozacherhovii somii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR deviatoho sklykannia 20 kvitnia 1978 r. K.: Polityvdav Ukrainy, 1982. 47 s.
8. Konstytutsiia Ukrainy: Konstytutsiia, Zakon vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
9. Konstytutsiinyi dohovor mizh Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy ta Prezydentom Ukrainy pro osnovni zasady orhanizatsii ta funktsionuvannia derzhavnoi vlady i mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini na period do pryiniattia novoi Konstytutsii Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1995. № 18. St. 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1k/95-vr>
10. Pro Kontseptsiuu novoi Konstytutsii Ukrainy: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR vid 19 chervnia 1991 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR. 1991. № 35. St. 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-12>
11. Pro Osnovni napriamy zovnishnoi polityky Ukrainy: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 2 lypnia 1993 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1993. № 37. St. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>
12. Pro Prezydenta Ukrainiskoi RSR: Zakon URSR vid 5 lypnia 1991 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR. 1991. № 33. St. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1295-12>
13. Pro proekt novoi Konstytutsii Ukrainy: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 1 lypnia 1992 r. № 2525-KHII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1992. № 37. St. 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2525-12>
14. Pro ratyfikatsiiu Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: Zakon Ukrainy vid 16 veresnia 2014 roku № 1678-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2014. № 40. St. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>
15. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnoho chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru): Zakon Ukrainy vid 7 liutoho 2019 roku № 2680-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2019. № 9. St. 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n7>
16. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 8 hrudnia 2004 r. № 2222-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2005. № 2. St. 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>
17. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vidmovy Ukrainy vid zdiisnennia polityky pozablokovosti: Zakon Ukrainy vid 23 hrudnia 2014 roku № 35-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2015. № 4. St. 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19>
18. Pro vybory Prezydenta Ukrainiskoi RSR: Zakon URSR vid 5 lypnia 1991 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR. 1991. № 33. St. 448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1299-12>
19. Pro zasady vnutrishnoi ta zovnishnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2010 roku № 2411-VI (persha redaktsiia). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2010. № 40. St. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17/ed20100701>
20. Pro zasady vnutrishnoi ta zovnishnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2010 roku № 2411-VI (zi zminamy). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2010. № 40. St. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
21. Pro zasnuvannia posta Prezydenta Ukrainiskoi RSR i vnesennia zmin ta dopovnen do Konstytutsii (Osnovnoho Zakonu) Ukrainiskoi RSR: Zakon URSR vid 5 lypnia 1991 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR. 1991. № 33. St. 445. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1293-12>
22. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011